МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ

На правах рукопису

ЄНТІС ЛЮБОВ СТЕПАНІВНА

ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ІНТЕРЕСІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Спеціальність
13.00 05 - соціальна педагогіка

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

К И Ї В 1997

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському державному інституті культури

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор МИХАЙЛИК Анатолій Григорович

Офіційні опоненти:

1. Доктор філософських наук, професор АФАНАСЬЄВ Юрій Львович
2. Кандидат педагогічних наук ПОДКОПАЄВ Володимир Петрович

Провідна установа – Інститут проблем виховання АПН України

Захист відбудеться 26 червня 1997 р. о 14 год. на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д 01.34.02 у Київському державному інституті культури /м.Київ, вул.Щорса, 36/

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського державного інституту культури /м.Київ, вул.Щорса, 36/

Автореферат розісланий 26 травня 1997 р.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради Г.М.ЗАГАДАРЧУК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ.

А к т у а л ь н і с т ь дослідження. Соціально-політичні перетворення сучасного періоду в розвитку України, докорінні зміни засад, розбудова освіти дали поштовх до відродження народного декоративно-прикладного мистецтва, яке становить унікальне явище національної культури. Дякуючи йому, усвідомлюється народна етика, смаки, поняття прекрасного і загалом образ життя, оскільки в ньому відбито вікові надбання художніх геніїв української нації.

В контексті дослідження головну увагу звернено на форми творчої діяльності в галузі декоративно-прикладного мистецтва, зокрема, М.Р.Біляшівського, А.В.Бабушинського, О.Г.Сластіона, В.Кричевського, В.Щербаківського, Д.Антоновича, О.Пчілки, Н.Яшвіль, М.Д.Драгоманова, К.Д.Ушинського, П.С.Ефіменко, Ю.Вовк, М.І.Зіброва та інших. З метою вивчення методів, які б сприяли накопиченню і розвитку позитивного досвіду в роботі дитячих художньо-творчих колективів в галузі декоративно-прикладного мистецтва особлива увага звертається на своєрідність їхнього творчого досвіду, пошуки та наукові статті.

Вивчення творчих доробків вищезгаданих авторів, допомагають повніше відтворити процес зародження, становлення й розвиток українського народного декоративно-прикладного мистецтва, орнаменту, стилю.

Відомо, що опанування національними, духовними цінностями, сприяє формуванню й вихованню підростаючого покоління, визначенню формування шляхів до самосвідомості, які пролягають сьогодні крізь процеси усвідомлення і розуміння способу життя наших пращурів, їхніх традицій, звичаїв. Сучасне

розуміння народної культури поставило перед суспільством нові завдання і, зокрема, відродження нової галузі у справі художнього виховання підростаючого покоління.

Звернення до національних скарбів є одним із головних засобів нашого самозбереження. Декоративно-прикладне мистецтво, виступаючи оберегом національної народної культури, і, маючи яскраво виражений національний калорит, може стати сьогодні засобом національного відродження й художнього виховання молоді. В ньому закладено великий художньо-творчий і педагогічний потенціал, нехтування яким, як свідчить досвід попередніх десятиліть, руйнує народну культуру, збіднює духовність суспільства і окремої особистості. Сприяти цьому має відповідна система виховання дітей і молоді та, головне, державна політика в цьому надзвичайно важливому питанні. Цією ідеєю об`єднані сьогодні, педагоги, народні митці, діячі культури й мистецтва. Вони намагаються створити оптимальне середовище для існування і розвитку традиційної культури, намагаються не тільки зберегти народні культурні скарби, але й передати їх наступним поколінням. Велика роль у розв`язанні цього питання відводиться художньо-творчим колективам підлітків, які можуть за певних умов виконувати надзвичайно важливі функції: пізнавальну, виховну, дозвіллєву, ціннісно-орієнтаційну, розважальну тощо. Такі колективи повинні включатись у загальну соціокультурну діяльність,залучаючи до традиційних народних цінностей народного мистецтва як підлітків, так і молодь загалом, і сприяти їх естетичному збагаченню.

Ступінь наукової розробки проблеми.

Широкий аспект питань, пов`язаних з народним мистецтвом, порушується у працях А.В. Бабушинського, М.Р. Біляшівського,

В.Кричевського, В.Щербаківського, О.Сластіона, П.О.Мартиновича, О.Пчілки, Т.Шевченка в сучасний період - М.А. Некрасової, В.А. Овсійчука, М.С. Бійчука, П.В. Лосюка, Л.Д. Ронделі, А.Б. Салтикова, Т.В. Кари-Васильєвої, Р.В. Захарчук-Чугай та багатьох інших.

Педагогічно-психологічні погляди на потенційні можливості традиційної народної культури у вихованні молоді викладено в працях Л.С. Рубінштейна, Б.Г. Ананьєва, А.Н. Леонтьєва, А.А. Малік-Пашаєва, Л.С. Виготського, В.А. Крутецького, В.Скуратівського, М.Г. Якобсона, Н.С. Лейтес, А.Г. Коваль, В.Д. Єрмоленко, Л.В. Шевчука, М.С. Стельмаховича та інших.

Певне значення для нашого дослідження мають роботи авторів, які досліджують народну художню творчість з погляду її ролі і значення у художньо-творчому вихованні особистості, розглядають народну творчість як вид художньої діяльності, через яку особистість осмислює себе в системі етносуспільних відносин (Ю.Л. Афанасьєв, Н.І.Киященко, З.Г.Апресян, Ю.А.Гусєв, М.В. Маричевський, В.М. Парахін, Л.С. Сисоєва, Л.Н. Столович, М.О. Каган, В.І. Свєнцицька). У працях цих дослідників з позицій комплексного підходу аналізується роль художньо-творчої діяльності в становленні всебічно гармонійно розвинутої особи.

В дисертаційному дослідженні певною мірою використано матеріали з проблем виховання і формування інтересів у дитячих самодіяльних художніх колективах (С.Т. Шацький, В.Е. Тріодін, Г.І. Фролова, Д.М. Генкін, Д.А. Виноградова, В.С. Кузіна, С.І. Смирнова, Г.А. Одаріна, В. Ісаєнко). Автори розглядають підліткові художньо-творчі особливості, творчу активність учнів, їх психологічний стан, потреби, смаки й шляхи взаємодії в колективі.

Вивченню особливостей декоративно-ужиткового мистецтва різних регіонів України, в тому числі південного (що є базою нашого дослідження), присвятили свої роботи В.Н. Каразін, М.Левицький, Г.П. Успенський, М.П. Драгоманов, К.Д. Ушинський, П.С. Єфіменко, Ф.Вовк, О.Левін, М.І. Зібров, П.З. Рябков на сучасному етапі - В.М. Малина, Н.С. Трегуб, А.Г. Михайлик, Ю.Ржевська, Т.В. Лаврова та інші.

Однак, найбільшу увагу нашого дослідження привертають праці психологів та педагогів, що досліджують особливості формування й розвитку інтересів підлітків, своєрідність художнього виховання, а також специфіку творчої діяльності, вплив мікросередовища на характер навчально-виховного процесу (Н.А. Ветлугіна, К.М. Гуревич, Г.І. Щукіна, Л. Гордон, Л.І. Божович, В.А. Левін, А.А. Малік-Пашаєв, В.А. Крутецький, С.Л. Рубінштейн, І.С. Кон, А.К. Дусавицький). Аналіз наукової літератури свідчить, що до формування художньо-творчих інтересів власне народне мистецтво майже не залучається. Наукова і методична література не дає відповіді на гострі питання, які ставить сьогодні практика суспільно-культурної діяльності в галузі народної культури, зокрема, щодо використання її як засобу формування особистості та її художніх інтересів до народного ужиткового мистецтва. Торкаючись теми "Діти і традиційна народна культура", деякі вчені присвячують свої праці проблемі залучення педагогічного й виховного потенціалу народного мистецтва в практичній роботі з дітьми (А.Г.Башта, В.Д.Єрмоленко, Т.Я. Шкаровська, А.Г. Коваль, Б.М. Неменський, А.В.Шевчук). Вагомими для нашого дослідження є роботи І. Ігіна, В.Р. Дедко, О.В. Балдіна, Е.І. Григорьєвої , Г.А. Одарина, зокрема, дисертаційна праця В.Р.Дедка (1970), який проаналізував роль

образотворчого мистецтва як одного із засобів естетичного виховання в системі художньої самодіяльності, Г.А.Одарина (1985), який відкрив окремі аспекти авторської самодіяльності в ізостудіях, лише загострив увагу на проблемі прилучення школярів до народних цінностей. Широкий аспект проблем, пов`язаних із виявленням специфіки характеру самодіяльного декоративно-прикладного мистецтва, форм його побутування, торкаються О.В.Балдіна з НДІ культури РРФСР (1987). Всі вони важливі і актуальні, однак не дають відповіді на питання, які ставить сучасна практика культурного розвитку, зокрема - щодо використання національного декоративно-прикладного мистецтва у формуванні художніх інтересів у молоді.

Джерелом даного дослідження також є ряд документів, неопубліковані архівні матеріали, рукописи, музейні матеріали, листи. В ході дослідження дисертантом виявлені нові документальні матеріали, що зберігаються в Одеському, Миколаївському обласних державних архівах та Центральному державному архіві у м. Києві, відділі рукописів національної бібліотеки АН України ім. В.І.Вернадського, відділі рідкісної книги обласної Державної бібліотеки ім. О.М. Гмирьова м. Миколаєва.

О б`є к т о м дослідження є художньо-творча діяльність як засіб формування художньо-творчих інтересів підлітків.

П р е д м е т дослідження - система педагогічних засад, на основі яких можуть успішно розвиватися художньо-творчі інтереси підлітків.

М е т а дослідження є вивчення можливостей дитячих художньо-творчих колективів у формуванні художніх

інтересів підлітків засобами декоративно-прикладного мистецтва.

На основі теоретичного аналізу відповідної літератури з досліджуваної проблеми та всебічного вивчення практики була сформульвана г і п о т е з а : всебічне засвоєння різноманітних видів декоративно-прикладного мистецтва в художніх, самодіяльних дитячих колективах буде можлива і найбільш ефективна, якщо весь навчальний процес відзначатиметься певним комплексом психолого-педагогічних чинників, що враховують сучасні соціокультурні умови, спрямовані на художнє виховання й розвиток інтересу молоді, а також на сприймання декоративно-ужиткового мистецтва, як складової частини національної культури. Поставлена мета, визначила такі з а в д а н н я дослідження:

- простежити за об`єктивними можливостями художньо-творчого розвитку учасників гуртків, факультативів, секцій, спеціалізованих класів;

- розробити критерії і виявити рівні художньо-творчих здібностей, інтересів учасників гуртків декоративно-прикладного мистецтва, необхідні для удосконалення процесу засвоєння народного мистецтва;

- вивчити найефективніші форми впливу народних художніх промислів на розвиток і формування художньо-творчих інтересів у підлітків;

- створити умови для поглиблення змісту зорового образу, фантазії в процесі художнього пізнання дійсності, враховуючи можливий рівень їх образотворчої діяльності.

У процесі дослідження було застосовано комплексну м е т о д и к у, яка включала:

- використання у діяльності дитячих колективів як традиційних, так і нетрадиційних методів виховання в прилученні школярів до народного мистецтва;

- вивчення і теоретичний аналіз літератури з даної проблеми;

- анкетування й бесіди з учнями, керівниками гуртків, спеціалізованих шкіл, етнічних об`єднань, а також з батьками, учасниками гуртків;

якісний аналіз статистичного матеріалу, напрацьованого в процесі дослідницької роботи;

використання комплексних зрізів характеристик підлітків згідно їх вікових особливостей - емоційно-чуттєвої сфери, темпераменту, образу мислення, смаків, а також їх мотивацій до занять декоративно-прикладним мистецтвом;

-використання комплексної методики, яка включала рівень знань, умінь, здібностей, технічної майстерності, володінням видами декоративно-прикладного мистецтва.

При формуванні гіпотези дослідження використовувались методи порівняння, аналізу, узагальнення та інші. З метою доведення висунутої гіпотези було проведено формуючий експеримент, в ході якого використано оригінальні, стандартні так і не стандартні адаптовані методи як авторські, так і інших дослідників, спрямовані на формування в учасників дитячих художньо-творчих колективах інтересу декоративно-ужиткового мистецтва.

Базами дослідження стали промислово розвинені регіони, а саме: південь України / Одеська, Миколаївська, Херсонська області, а також Автономна республіка Крим/, - які мають свої самобутні особливості розвитку народного мистецтва,

пов`язані зі складними етнічними процесами, серед яких осередками естетичного виховання дітей стали середні школи та школи мистецтв, центри допрофесійної підготовки школярів, будинків молоді та юнацтва міст Миколаєва, Ялти, Одеси, Феодосії, Херсону, а також народні спільності, позашкільні та клубні об`єднання сільських загальноосвітніх шкіл.

Основний педагогічний експеримент проводився в центрі допрофесійної підготовки учнів та школі-інтернаті №4 м. Миколаєва, деякі методи були опробовані автором у процесі проведеного дослідження у літньому таборі відпочинку для школярів та юнацтва, організованого школою-інтернатом №4 м. Миколаєва. Дослідження проводилося з 1992 по 1997 рр. Це зумовлено тим, що дисертантом проведена типологічна паралель з метою співставлення методів художньо-творчої діяльності, простеження розвитку і формування у підлітків інтересу до декоративно-ужиткового мистецтва. Дослідження проводилося в три етапи .

На п е р ш о м у е т а п і дослідження (1992-1993) було оопрацьовано психолого-педагогічну та спеціальну літературу з філософії, етнографії, фізіології, психології, педагогіки та мистецтвознавства по проблемі художньо-творчого розвитку особистості, а також узагальнення та аналіз досвіду роботи керівників дитячих художньо-творчих колективів у галузі декоративно-ужиткового мистецтва (Одеської, Херсонської, Миколаївської областей, а також республіки Крим), документацій обласних методичних центрів, навчальних планів загальноосвітніх шкіл, які працюють в цьому напрямку. Завдяки чому було з`ясовано специфіку освоєння народного мистецтва й народних традицій

підлітками, сформовано напрямки дослідження, гіпотеза, складалася програма дослідження.

На другому етапі (1994-1995) було виявлено стан та тенденції розвитку в Україні національного декоративно-прикладного мистецтва, зокрема участі підлітків у цьому процесі, а також опитування (анкетування) учасників гуртків, шкіл, батьків, керівників дитячих художньо-творчих колективів, які працюють з дітьми в галузі народного мистецтва. Було зроблено аналіз анкетування, завдяки якому з`ясувались основні напрямки удосконалення й засвоєння народного мистецтва дітьми в умовах художньої діяльності.

На третьому етапі (1995-1997) було розроблено педагогічну програму розвитку і формування інтересу підлітків до декоративно-прикладного мистецтва та створення умов для освоєння ними народних ремесел у групових формах навчання (гуртках, об`єднаннях, студіях, секціях тощо), було здійснено проведено вивчення ефективності в роботі з дітьми в цьому напрямку ,експериментально перевірено гіпотезу дослідження по розвитку та формуванню художньо-творчих інтересів підлітків в процесі художньої діяльності з декоративно-прикладного мистецтва.

Наукова новизна дослідження пов`язана з проведенням наукового обгрунтування та функціонального аналізу діяльності дитячих творчих колективів з розробкою програми для створення педагогічних умов розвитку інтересів підлітків до зразків народного мистецтва для підвищення ефективності художньо-творчого виховання підлітків.

Теоретичне значення дослідження складає конкретизацію основних положень особистого підходу до виховання

художньої творчості у підлітків в ході художньої діяльності, обгрунтування значення художньої діяльності для формування і розвитку творчих інтересів школярів як головний процес у естетичному вихованні, що ствоє можливості для розвитку творчої спрямованості особистості в майбутньому.

Практичне значення дослідження пов`язане з використанням висновків дослідження в процесі роботи з розробкою наукових посібників для практичних працівників художньо-творчих колективів, аматорських об`єднань, спеціалізованих шкіл з декоративно-прикладного мистецтва, а також в навчальному процесі училищ культури, розробці методичних посібників для спеціалістів, які працюють в закладах дозвілля.

На захист дисертаційного дослідження виносяться такі **положення**:

1.Необхідною передумовою удосконалення процесу формування і розвитку художньо-творчого інтересу у підлітків у процесі художньої діяльності є докорінні зміни в організації та художньо-педагогічному керівництві, а також в роботі з дітьми в галузі декоративно-прикладного мистецтва, їх основних принципів та методів художнього навчання, комплексного підходу й ставлення до традиційної народної культури й вікової диференціації в методиці виховання.

2.Аналіз чинників, які детермінують процес освоєння народного мистецтва в конкретних умовах: визначення етапів сприйняття й оволодіння підлітками різних видів декоративно-прикладного мистецтва, а також необхідність здійснення діяльності взаємозв`язку школи, сім`ї й позашкільних закладів культури й дозвілля, обласних методичних центрів народної творчості,

спрямованих на залучення підлітків до народного мистецтва й національної культури в цілому.

А п р о б а ц і я результатів наукового дослідження здійснювалася в процесі експериментальної роботи з художньо-творчого виховання підлітків в умовах дитячих самодіяльних художніх колективів в галузі декоративно-прикладного мистецтва, що являють собою новий тип народної художньої діяльності на базі Центру допрофесійної підготовки школярів (гуманітарного напрямку) м. Миколаєва та школі-інтернаті №4, а також в процесі діяльності дитячих художніх колективів спеціалізованих шкіл, класів м. Феодосії, Одеси, Ялти, Херсону. Основні результати і положення дослідження було представлено у виступах на науковій конференції викладачів та аспірантів культурологічного факультету КДІК "Культурно-дозвільницька діяльність в сучасних умовах ", (Київ, 1994), науково-практичній конференції " Духовна культура півдня України: сучасний стан та перспективи розвитку", (Миколаїв, 1995), на науково-практичній конференції " Розвиток іноетнічних культур у контексті української культури півдня України ", (Миколаїв, 1996).

Сформовані в дослідженні мета та завдання зумовили с т р у к т у р у д и с е р т а ц і ї, яка складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У в с т у п і обгрунтовується актуальність теми дослідження, аналізується ступінь наукового осмислення та розробки проблеми, визначаються об`єкт, предмет, мета та завдання дослідження, розкривається його наукова новизна, викладається методика дослідження та гіпотеза, апробація дослідження.

Перший розділ - " Психолого-педагогічні основи розвитку інтересів підлітків до декоративно-прикладного мистецтва".

В першому параграфі - " Історичні засади розвитку декоративно-прикладного мистецтва в Україні " - говориться, що історичні особливості становлення і розвитку декоративно-прикладного мистецтва наклали глибокий відбиток на розвиток культури й мистецтва українського народу, особливо в сучасний період. Аналізуються філософські погляди щодо проблем функціонування народного декоративно-прикладного мистецтва в Україні, яке розглядається як складова частина не тільки народного мистецтва, а й культури вцілому. Цілком обгрунтованими в даній концепції стають погляди М.Р.Біляшівського, О.Пчілки, І.Франка, Г.Нарбута, Д.Антоновича та інших, що відстоюють дві функції народного мистецтва: вироби декоративно-прикладного мистецтва повинні нести національний характер, зберігати місцеві зачатки, що закладені природно в народних талантах для збереження національних надбань, піднесення культурних умов життя на основі вже створеної та діючої системи духовних і матеріальних цінностей.

Значну увагу в дослідженні привернули праці вчених, які присвячені особливостям декоративного мистецтва різних регіонів, в тому числі й південного, що є базою нашого дослідження, зокрема такі, як: В.Н. Каразін, Ф.Вовк, О.Левін, П.З.Рябков, М.Левицький, П.С.Ефіменко, які доводять про те, що цей регіон має своєрідні особливості розвитку народного мистецтва й потребує більш глибокого й детального вивчення в зв"язку з заселенням різноманітних груп південного регіону. Внаслідок чого в даному краї традиційне народне мистецтво розвивалось спонтанно,

нерівномірно. Епізодичні дослідження, що проводились як на початку XX століття, так і зараз, не дають повного уявлення про декоративно-прикладне мистецтво і народну творчість як соціальне і суто педагогічне явище.

Аналізуючи сучасний стан розвитку народного мистецтва, ми дійшли висновку, що питома вага одного із головних напрямків культурної політики в державі, особливо в галузі виховання є оволодіння національними цінностями. Тому, в більшості робіт діячів культури й мистецтва, психологів, педагогів підкреслюється необхідність залучення особистості до художньо- творчої та естетичної діяльності, що сприяє формуванню всебічного розвитку підростаючого покоління, його інтересів, потягу до смаків до краси.

В другому параграфі - " Розвиток інтересу підлітків до декоративно-прикладного мистецтва як психолого-педагогічна проблема" - аналізуються вікові, психофізіологічні, потенційні можливості підлітків, а також засоби методичного забезпечення процесу опанування підлітками різноманітних видів декоративно-прикладного мистецтва в умовах їх позакласної, позашкільної діяльності.

Досліджуючи проблему всебічного розвитку підлітків, ми покладалися на педагогічні погляди М.П.Драгоманова, С.Т.Шацького, О.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського, які вважали за необхідне у процесі навчання досягати мети за рахунок творчих можливостей школярів. Орієнтація художніх цінностей на творчу діяльність була для них значно важливішою, ніж для інших педагогів.

Розглядаючи певні особливості інтересів, дослід переконує, що проблема вільного часу підлітків завжди хвилювала вчених і

практиків різних галузей знань. Філософи і психологи, фізіологи, організатори дозвілля й педагоги вивчали і вивчають можливості формування інтересів, здібностей та схильностей школярів. Спираючись на результати таких досліджень, нами проаналізовано структуру вільного часу підлітків, що свого роду дозволило впливати на активність учнів до художньої діяльності. Вивчення особистих мотивацій в їх ставленні до народних ремесел дозволило інтенсифікувати виховні процеси та пошук оптимальних умов сприйняття народної творчості учнями.

Аналіз літератури, зробленний в параграфі, довів, що не існує якоїсь загальної точки зору на категорію інтересу. Одні автори визначають його як якість речей, що привертає увагу людини, інші - як пізнавальний чи вольовий аспект (Г.І.Щукіна, Л.А.Гордон, Ю.Б.Шаров), Ю.А.Гусєв бачить в інтересах " форму вираження активного ставлення людини до художньої діяльності". Беручи до уваги найбільш прийняті трактування поняття "інтересу," дослідження доводить, що вони майже рівноцінні й доповнюють один одного, особливо це проявляється в художній діяльності школярів, однак художні інтереси в галузі декоративно-прикладного мистецтва мають, на нашу думку, пріоритетне значення.

Розглядаються причини пріоритетності народних промислів, їх вплив на художнє виховання підлітків та відношення учнів до самого процесу творчої діяльності.

Головним показником експериментального пошуку став аналіз результатів позитивного емоційного відношення школярів до різних жанрів народного декоративно- ужиткового мистецтва, його впливу на становлення особистості, виховну роль у формуванні їх

смаків, нахилів, здібностей, інтересів. Відповідно до їх художньої діяльності виявлено типологічні особливості учнів : пасивний, залучено-активний та художньо-творчий.

Констатуючий експеримент показав, що в процесі художньої творчості формуються інтереси,зростає:

-емоційно- естетичне сприймання оточуючого світу,

-уміння аналізувати, порівнювати, розуміти явища декоративно-прикладного мистецтва,

-формуються нові способи мислення, які дають змогу по-новому ставитись до навколишнього середовища,

-здібність відчувати і розуміти мову народного мистецтва, властивості матеріалу,його призначення.

-В третьому параграфі - " Художньо-творча діяльність як основа формування інтересу підлітків до декоративно-прикладного мистецтва". Художньо-творча діяльність розглядається нами як цілосна педагогічна система впливу на художнє виховання школярів й формування їх інтересів. Складовими даної системи являється ціль діяльності, художній зміст навчального матеріалу виготовлення художніх виробів методика виховної роботи, котра передбачає активне направлення всіх рівнів виховних інститутів, починаючи з сім"ї, школи, позашкільних закладів дозвіллєвої сфери, закладів культури та мистецтва, спеціалізованих шкіл, об"єднань тощо. Художня творчість розглядається як багатогранний процес, при цьому враховуються різні стадії від його задумів до завершення і кінцевої мети.

В параграфі подані результати соціологічного опитування щодо володіння й рівня знань учнів, їх інтересів в галузі

декоративно-прикладного мистецтва, відношення в сім`ї, мікросередовищі , в якому побутують учні, що сприяє виявленню умінь, навичок, здібностей, нахилів в процесі художньої діяльності.

Виділено зміни, які відбулися в соціальному середовищі, їх ставлення до національної культури і декоративно-прикладного мистецтва вцілому. Понад 50 % населання відзначають, що відбулися позитивні зміни у відношенні до традиційної народної культури, 20 % - вважають, що нічого не змінилося, все лишилося як було і навіть подекуди погіршалося, 30 % населення активно включилися в художню діяльність, займаються виготовленням виробів народних ремесел, що на сьогодні є як задоволення художніх потреб людини, так і додатковим прибутком. Як бачимо, більшість населення не байдуже до традиційних народних промислів, якщо навіть самі не займаються виготовленням виробів, то прагнуть залучити своїх дітей до цієї надзвичайно цікавої справи. Майже 82 % батьків (згідно анкетних даних) бажають, щоб їх діти займались виготовленням виробів декоративно-прикладного мистецтва. Це стало основою нашого формуючого експерименту в розвитку інтересів у школярів до декоративно-ужиткового мистецтва, до художньої творчості.

В параграфі розкриті й негативні моменти, які на сучасному етапі перешкоджують більш скорішому впровадженню цього питання в життя, вирішення яких в значній мірі могли б наблизити виховний процес, а саме формування художньо-творчих інтересів у підлітків до народної культури, до народного мистецтва. Серед яких слід відзначити відсутність необхідної інформації про розвиток народних ремесел, про сімейні традиції в різних жанрах народної

творчості, а також відсутність необхідної спеціальної літератури, посібників тощо. Повільно, а іноді зовсім не впроваджуються новаторські методики, які б сприяли формуванню інтересів, потреб, смаків, активнішого ставлення молоді до традиційних народних ремесел.

Другий розділ - " Активізація розвитку інтересів до декоративно-прикладного мистецтва у дітей ".

В першому параграфі - " Напрямки удосконалення творчої взаємодії педагога та учня в процесі формування інтересу до декоративно - прикладного мистецтва ," спираючись на результати констатуючого експерименту теоретичні узагальнення деяких авторів І.Ігіна, О.В.Балдіна, Ю.У.Фохт-Бабушкіна та ін., а також методики інших педагогів, визначені основні етапні моменти формуючого експерименту й наповнення їх відповідним змістом.

Значна частина параграфу присвячена організації художньо-творчого процесу в дитячому колективі в галузі декоративно-прикладного мистецтва, який потребує врахування об`єктивних і суб`єктивних факторів, одночасної участі суб`єкта ( керівника) і об`єкта (учня). Тому основополагаючими в дослідженні стали принципи " педагогіки співробітництва ", а саме взаємодії, взаємодопомоги між керівником і учнями, їх ролі на процес гуманізації , взаємне збагачення духовними цінностями (В.І.Чепелев). Змістом даного параграфу стало вивчення якісних змін комунікативних компонентів керівника дитячого художнього колективу і її учасників, що характерно впливають на художні інтереси учнів, а також причини, що викликають превалювання художньої творчості в галузі декоративно-прикладного мистецтва над іншими видами діяльності.

Далі в параграфі розкриваються деякі способи інтенсивної адаптації учнів в колективі, а також метод втілення теоретичних навичок, знань в практичну діяльність та їх впливу на ціннісні орієнтації підлітків.

Зроблено аналіз інших факторів, що сприяють на якість педагогічного сприяння на художнє виховання учнів в процесі засвоєння учнями стилів, напрямків народного мистецтва. Зокрема застосовувався диференційований підхід до кожного учня з одночасним широким використанням національних досягнень в галузі народного мистецтва тому, що вважаємо за необхідне знайти такий період у формуванні інтересів і природних задатків учнів, коли умови для розвитку тої чи іншої здібності будуть найбільш оптимальними.

Особливе місце в параграфі займає структурний блок й особисті якості організатора, так як спілкування з учнями в процесі художньої діяльності в галузі декоративно-прикладного мистецтва й формування їх інтересів до художної творчості повинна мати індивідуально-виховний результат (творче мислення, бачення шляхів прояву особистості, здібність до емоційно-вольового впливу на учнів) й виступати як системи: організаційно-комунікативна, ефективно-комунікативна результативно-комунікативна.

У процесі спілкування з підлітками всі ці функції повинні реалізовуватись цілісно, комплексно, інакше плоди спілкування будуть незначними і, особливо, в розвитку і формуванні інтересів художньо-творчих здібностей у підлітків до народної творчості.

У ході експерименту знайдені оптимальні механізми соціокультурної взаємодії організатора й учасників дитячих художньо-творчих колективів в галузі декоративно-прикладного

мистецтва. Результати, як правило, не тільки фіксувались, але й перевірялись на взаємовідносинах між учнями і керівниками дитячих колективів.

В другому параграфі - " Шляхи й методи формування художньо-творчих інтересів особистості підлітка засобами декоративно-прикладного мистецтва" - в даному параграфі дисертантом розглядаються питання найефективніших методів впливу народного мистецтва на формування інтересів у школярів до народних ремесел. Спираючись на результати констатуючого експерименту, де виявлені схильність, мотиви, ставлення школярів до декоративно-прикладного мистецтва, рівень знань, наводяться результати застосування як авторських, так і адаптованих методик, кожна з яких передбачала інтенсифікацію навчального процесу в художньо-творчій діяльності й вихованні учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва. За об`єкт вивчення брались майже всі найпопулярніші види народних ремесел півдня України, а також вивчались звичаї, обряди ,традиції етнічних груп, що населяють цей регіон.

Застосування методу " Інтенсивної адаптації" було орієнтовано на вивчення й використання знань, вмінь, навичок учнів до творчої активності, що сприяло більш раньшому включенню учасників в художню діяльність . Головне - учасник гуртка стверджується в особистих можливостях, здібностях, що, безумовно, підвищує інтерес до художньої творчості, який є одним із важливих факторів її стимулювання, формування установки на художню діяльність в галузі декоративно-прикладного мистецтва. Методика " Художньо-педагогічної активності " - передбачає максимальне використання педагогічних можливостей в сформованому ядрі колективу, коли б

учні доповнювали діяльність керівника дитячого колективу в активізації її учасників до створення художньої поробки та викликали в останніх членів колективу бажання піднятись до рівня лідерів по засвоєнню й виготовленню художніх речей. Результативність цього методу сприяла розвитку творчих здібностей учасників, які ще не проявились на даному етапі.

В параграфі певне місце займає метод " оприлюднення", а саме організація і проведення виставок, олімпіад, конкурсів. Оскільки керівники дитячих художніх колективів в галузі народного мистецтва переконались в доречності такого методу , в результаті якого учні емоційно " зростають", набувають впевненості в своїх творчих силах, прагнуть до самовдосконалення так як цей метод , на нашу думку, є одним з основних способів стимулювання дитячої творчості, що, в свою чергу, формує інтерес, смаки, духовність.

в третьому параграфі - "Практична апробація педагогічної програми інтересів підлітків до декоративно - прикладного мистецтва в процесі художньої діяльності " - дається змістовне обгрунтування дослідно-експериментальної роботи, проведеної автором в ряді художньо-творчих дитячих колективах з 1992 по 1997 роки. Помічено значне зростання художньо-творчих інтересів підлітків засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Особливої уваги заслуговує багатопредметний тип колективу, який в порівнянні з типовим дає більш значні результати, а саме бажання творити прекрасне власними руками, розвиває й формує художні смаки,фантазію, образне мислення, майстерність.

Визначено вікову динаміку ставлення підлітків до народної творчості, зростання художніх смаків підлітків, вплив мікросередовища на їх естетичне виховання. Такий педагогічний

підхід інтенсифікував споживацьке ставлення підлітків до народного мистецтва, розвивав і формував інтереси.

Організація і формування дитячого колективу на наступному етапі сприяла найбільш здібним учасникам проявити себе в організаційно-педагогічній діяльності, підсилило їх активність й бажання допомогти учням, які ще не проявились творчо.

Здійснений у третьому параграфі порівняльний аналіз здобутих результатів в контрольній і експериментальній групах, засвідчує ефективність розробленої і опробованої в нашому дослідженні педагогічної програми, яка сприяла розвитку й формуванню художніх інтересів підлітків. Фактично вже з другого року занять формуючого експерименту темпи розвитку й динаміка росту засвоєння різноманітних видів народної творчості в експериментальній групі значно виріс, що в свою чергу сприяло формуванню художньо-творчих інтересів, цьому сприяли вплив формуючих методик, нестандартних додаткових занять. Завдяки чому в експериментальній групі зростає активність до художньої діяльності, формується колектив, взаємодопомога , наставництво.

У в и с н о в к а х виділені найважливіші підсумки проведеного екаперименту, основні теоретичні і практичні рекомендації, що вказують на виправданість гіпотези та вирішення завдань дослідження.

1. Соціально-політичні перетворення сучасного періоду розвитку країни дали поштовх до відродження в сфері декоративного-прикладного мистецтва, формуванню інтересів підлітків до різноманітних видів діяльності, в тому числі й до декоративно-прикладного мистецтва.

2. Формування інтересів у підлітків до декоративно-прикладного мистецтва - складний психолого-педагогічний процес, що потребує знань підліткового віку з врахуванням їх психологічних особливостей, динаміку розвитку дитини.

3. Діяльність експериментального колективу значно вплинув на культурний рівень регіону, де проводився експеримент, оскільки він торкається вивчення елементів народної творчості інших етнічних груп, що населяють цей регіон.

5. Інтерес підлітків до декоративно-прикладного мистецтва може надихнути їх до різних видів як художньої, так і іншої діяльності (наприклад педагогічної чи виховної тощо).

Отже, в процесі експерименту було сформовано новий тип дитячого художнього колективу, багатовекторної орієнтації учнів на різноманітні жанри народного декоративно-ужиткового мистецтва,що включає до нього елементи народної творчості етнічних меншинств , які проживають в південному регіоні України, а відтак, і на інтереси підростаючого покоління. Застосування оригінальних нестандартних методик навчання дало змогу виявити ряд позитивних рис учнів щодо самоврядування, самовдосконалення, бажання допомогти, пізнати якомога більше видів художньої творчості і мистецтва.

Основні положення дисертаційного дослідження відображено в таких публікаціях:

1. Викладання факультативу прикладного народного мистецтва для студентів інститутів культури // Культурно-просвітницька діяльність в сучасних умовах : Матеріали наукової конференції 25-26 квіт. 1994 р. - К., 1994 . - С. 125-126.

2. Значення професійної готовності керівників гуртків в художньо-творчому розвитку дітей // Проблеми та перспективи підготовки фахівців соціокультурної сфери для південного регіону України : Матеріалт доповідей науково-методичної конференції МФ КДІК. - Миколаїв, 1995. -С.34-35.

3. Розвиток національного декоративно-ужиткового мистецтва Південного регіону // Матеріали доповідей XXII науково-методичної конференції МФ КДІК 1996 р.- Миколаїв, 1996. - С. 39-40.

4. Використання гри у розвитку творчих інтересів підлітків // Методичні матеріали. - К.: Вид. КДІК, 1997 . - 14 с.

5. Народна педагогіка і формування художньо-творчих інтересів підлітків // Актуальні проблеми розвитку теорії і практики культури.- К.: Вид.ІПК, 1997 (у друку).

Ентис Л. С. Формирование у подростков художественно - творческих интересов средствами декоративно-прикладного искусства. Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук 13.00.05 - социальная педагогика. Киевский институт культуры, Киев, 1997.

В исследовании теоретически обосновываются формирование художественно - творческих интересов у подростков средствами декоративно-прикладного искусства. Подтверждается, что формирование у подростков художественно творческих интересов самодеятельных коллективов более успешно осуществляется если весь учебный процесс будет направлен на комплекс психолого-педагогических аспектов которые включают в себя совершенные социокультурные условия, направленные на художественное

воспитание и развитие школьников, а также на творческое восприятие народного искусства, как составные части национальной культуры.

Защищается важность формирования подобной педагогической модели (детского художественно-творческого коллектива в области декоративно-прикладного искусства) , что способствует интеллектуальному, художественному, емоциональному развитию подростков, направленности на творческую деятельность, творческую активность подростающего поколения.

Ключові слова: художньо-творчий інтерес, творчі здібності, педагогічне керівництво, аматорський колектив, декоративно-прикладне мистецтво.

Entis L.S. Formation of the artistic-creative interests for teen-agers by means of decorative-appllied art. The thesis for degree of candidate of pedagogical science on speciality13.00.05 - social pedagogies,Kyiv State Institute of Culture.Kyiv 1997.

The investigation of the formation creative interests is theoretically based its arguments on facts by means of decorative-applied art. Here is confirmed that the formation of creative interests for teen-agers is carried out mjre successful in amateur groups if all the educational process is directed to complex of the psychological aspects which consists of modern sociocultural conditions directingto artistic education and development of schoolchildren and to creative apprehantion of folk art as a component part of national culture.

The importance of the formation of such pedagogical model (Children's artistic creative group in the field of decorative - applied art) is defended. This model promotes the intellectual, artisctic,emotional development,and the direction of creative activity of teen-ager generation.

Key words: interests, artistic-creative activity, self - realization, creative abilities, pedagigical tutorship, amateur group, decorative-applied art.

Підписано до друку 22.05.97р. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк.1,0. Обл.-вид. арк. 1,0.
Наклад 100. Зам. 200.

Відділ оперативної поліграфії
Центру Міжнародної освіти
227-12-75, 227-37-86